

РЕЦЕНЗИЯ
ПО КОНКУРС ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА АКАДЕМИЧНАТА ДЛЪЖНОСТ
„ДОЦЕНТ” ОТ ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
3.1. СОЦИОЛОГИЯ, АНТРОПОЛОГИЯ И НАУКИ ЗА КУЛТУРАТА,
ОБЯВЕН В ДЪРЖАВЕН ВЕСТНИК БР. 53 ОТ 18. 06. 2013 г.
НА ГЛ. АСИСТЕНТ Д-Р РУМЯНА РУСЕВА ЖЕЛЕВА

Рецензент: проф. дсн Таня Неделчева

Настоящата рецензия е изготвена върху основа на документи, постъпили по конкурс, обявен от Института за изследване на общества и знанието към Българска академия на науките (ДВ, бр. 53 от 18. 06. 2013) и на интернет-страницата на Института. Представените документи съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и др. Процедурата е коректно спазена.

1. Общо описание на представените материали – дисертации, монографии, учебници, свидетелства и патенти, статии и доклади (класификация по тематика или друг признак и редуциране поради съвпадение и др.). Публикации преди и след получаване на научна степен

Документите за конкурса са подадени само от гл. асистент Румяна Русева Желева, доктор по социология от 2003 г. (Университет в Магдебург, Германия). Специализирала е във Виенския университет (1994 г.), Държавен департамент в САЩ, Вашингтон (2008 г.), в Университета в Билефелд (1994 г. и 2000 г.)

От 2005 г. до днес е научен сътрудник (главен асистент) в Институт по социология, сега част от Института за изследване на общества и знанието. През 2007 г. е гост-преподавател в Университет „Отто фон Герике”, Магдебург.

Общо публикациите са 44 бр. Участва в конкурса с две монографии, една студия, шестнадесет статии. От тях четиринадесет са на английски и немски езици. Има 12 участия в международни научни форуми.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата; коя от тях доминира

Главен асистент д-р Румяна Желева демонстрира висока активност предимно в научно-приложната и научната сфери.

3. Учебна дейност на кандидата от началото на кариерата му: лекции, упражнения, написване на учебници и учебни помагала, ръководството докторанти, специализанти и дипломанти

Преподавателската ѝ дейност е през периодите 1995-1996 г. (Магдебург), 2002-2003 г. (Магдебург) и през 2007 г. – гост-преподавател в Германия.

4. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата, ясна характеристика на научните приноси: новост за науката (нови теории, хипотези, методи и др.); обогатяване на съществуващи знания; приложение на научни постижения в практиката и реализиран икономически ефект

От общо деветнадесет публикации три са посветени на теоретични проблеми. Останалите са свързани с изследвания на конкретни социални и социално-икономически проблеми – интеграционни феномени, начин на живот, трансформация на идентичност, трудов пазар и др. Тъй като последните безспорно съдържат водещите приноси в творчеството на гл. ас. Румяна Желева ще започна с тях. Те условно могат да се разделят на четири групи: А) изследвания, които „стоят” между социалното и социологическото; Б) проучване на различни аспекти на селото; В) анализ на етнически проблеми; Г) аспекти на трудовия пазар.

А. Тези разработки, резултат от международни проекти, обхващат:

- социалните резултати от икономическата и финансова криза на седем страни от Западните Балкани, ситуирани към темповете им на интеграция с Европейския съюз;

- въздействието на глобализационните процеси върху промените в организацията на производствените процеси в Югоизточна Европа;

- разликите в процеса на формирането на нова идентичност на европейски фермери, съобразно промените в индивидуалните им самоопределяния.

Приносните моменти в посочените по-горе разработки са в прецизното очертаване на даден социален, социологически или социалнопсихологически феномен със методи на емпиричната социология (много често е използвано автобиографичното интервю по модела на Фриц Шютце) и откриването в него на водещите тенденции. Върху основата на постигнатите резултати се предлагат и съответни конкретни препоръки.

Б. Втората група изследвания са фокусирани върху различни аспекти, свързани със социалните промени в българското село:

- промяна в жизнения свят, социалното диференциране и перспективи пред местното самоуправление;

- наличието на дуализъм между изградените организационни структури на представителната демокрация и механизми за функциониране на пазарни отношения, от една страна, и, от друга – неадекватни на тях социални форми в българското село;

- търсене на отговор за предимствата на кооперативното или частно стопанисване на земята;

- изследване процеса на формиране на нови икономически субекти в условията на пазарни икономически отношения в българското село;

- ролята на „всекидневните икономически теории” за структуриране поведението на социалните актьори.

Констатира се съществени тенденции като:

Значимостта на личностните качества за просперитета на определени стопански инициативи; наличието на социална апатия и отдалеченост от политическата, социалната или икономическа сфера; присъствието на „Европа” като все-още-небитие, т.е. европейското като емблематичен образ на друг начин на живот не присъства в българското село; елементите на ефективна самоорганизация в селото остава рудиментарна; разделенията в българското село ще се задълбочават и др.

В. Етническата интеграция и промени в идентичността:

- промените в идентичността на българските мюсюлмани;

- подходите в интеграцията на ромите и степента на ефективност;

- ефективността на политиките на задържане на ромските деца в училище.

В този проблемен кръг са очертани жизнените ситуации на българите мюсюлмани в търсенето на перспективен изход от трудностите на българското всекидневие, защитава се тезата, че успешната интеграция на българските роми трябва да е антисегментираща, дават се конкретни препоръки към местните власти за задържане на ромските деца в училище.

Г. Трудов пазар:

- равнопоставеност на половете в труда от гледна точка на работодателите;

- въздействието на информационните технологии в структурата на националните трудови пазари, професионално обучение и образование;

- икономическата етика в ситуация на пазарните механизми.

Резултати от тези разработки са констатации за редица дискриминационни практики спрямо жените, недостатъчност в кадрите, подготвени за работа в условията на пазарна организация на икономиката, използване на морални аргументи от предприемачите, за да се легитимират в публичното пространство.

Обобщено значимостта на изследванията на посочените по-горе полета са:

- актуалност на центразиращите вниманието процеси: по-голямата част от тях са свързани с интеграционните европейски процеси, дори и тези въпроси, които имат по-регионално значение са положени в полето на съвременните тенденции в ЕС;

- релевантност към специфични български случаи независимо от контекста;

- професионалност при провеждане на изследвания;

- баланс между емпирична и концептуална части;

- умения да се ситуират наглед по-дребни проблеми в по-широки рамки, чрез което се разкриват не само тяхната валидност, но и структурни и функционални особености.;

- релефност при очертаване на специфичните характеристики на изследваните феномени и са специфициране с аналогични проблеми в редица други европейски страни.

- констатации на тенденции, важни за вземането на конкретни управленски решения.

Направените изводи са основа за търсене на ефективни политики за ускоряването или забавянето на едни или други тенденции.

Теоретичните разработки са в три области:

- търсене на отговор на въпроса „Доколко се запазва идентичността на социологията в съвременното постмодерно общество?“;

- моралът в контекста на съвременната социална комуникация;

- преглед на качествените методи в съвременните интердисциплинарни социални изследвания.

Защитават се тезите:

- че засилената тенденция към специализация, вътрешна диференциация и фрагментация на социологията води до нови форми на интеграция, бих я нарекла „модулна“, т.е. засилването на регионалните форми на обединение, където се повишава нивото на експертното знание;

- че е нужна смяна на акцентите – не социология на морала, а изследване на морала в комуникацията
- че е нужно въвеждането на протоморал в категориалния апарат на социологията; за съжаление тази теза не е разгърната обстойно и не мога да я коментирам, но все пак ще изкажа съображението, че съдържателното обсъждане на подобна тема е от областта на философията, а не на социологията.

Статията за качествените методи е достатъчно информативно наситена, което дава възможност за сравнения на инструментариума на българските и германски социолози.

Основната характеристика на приносите е: **обогатяване на съществуващи знания; приложение на научни постижения в практиката.**

5. При колективни публикации – определяне на приноса на кандидата

Приложени са разделителни протоколи към всички съвместни публикации.

Приносите на кандидата са в няколко области: въздействието на икономическата и финансова криза върху европейската перспектива на седем страни от Западните Балкани в периода 2010-2011г. като се очертава начинът, по който икономически феномени се отразяват върху супранационалните процеси и структури, прилагането на гранични социологически изследователски методи и аналитични техники в конкретни емпирични изследвания, очертаването на микросоциологическо равнище на формиране и трансформация на нестабилна идентичност на общности, развитието и трансформацията на европейска идентичност на фермери.

Част от формулировките в съответния документ са непрецизни и на места – неясни.

6. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература (по негови данни). Числови показатели (брой цитати, импакт фактори). Вид на цитатите, (когато последните не са само споменаване в литературния списък, в интерес на кандидата е да представи ксерокопия на цитатите, за да се прецени характерът им)

Четири (4) цитирания на български и четиринадесет (14) на други езици.

7. Критични бележки на рецензента по представените трудове, включително и по литературната осведоменост на кандидата

Методологични съмнения:

Според мене не навсякъде направените изводи от резултатите на изследванията са равни по своята смислова мощ, т.е. направените изводи са по-силни, отколкото предполагат получените резултати. Например в статията “Бъдещето на селските общности в България” се прави изводът за “преобладаващо чувство на апатия”. Вероятно тук по-скоро се фиксира характерната за всички селските общности (не само в България) определена инертност и консервативност в социалните процеси, протичащи в селските региони. В този смисъл трябва да се тълкува и констатирания дуализъм между изградените институции и неадекватността на съответните поведенски модели;

Значителна част от изследванията са проведени чрез интервюта и поради това информацията от тях е валидна за определени индивидуални жизнени стратегии. По този начин се постига една по-скоро феноменология на екзистенциални ситуации, а не репрезентативна информационна картина. Ето защо не може да има еднозначен отговор за ефективността на кооперативното или частно стопанисване на земята при дълбочинните интервюта с представителите на кооперации, частни земеделски стапани, собственици на ферми, търговци, представители на местната власт и др. (Вж. статията “Стапанското реструктуриране на земята: един пример от България”), защото те имат различни виждания според собствените си интереси. Освен това ефективността на една или друга икономическа структура зависи и от редица исторически, географски и други особености на съответните региони, които задават в определена степен ефективността или не на определена форма на стопанисване.

Съмнения от по-частен характер: например констатира се засилване на разделителните линии между българи и роми (Вж. статията “Бъдещето на селската общност в България”) и се прави изводът, че това води до изключване на ромите от селската общност, в резултат на което е формирането на “нестабилна им идентичност”. Фактите по принцип говорят за точно обратните процеси. Засилването на етническите дистанции, води до консолидиране на идентичностите, до етноцентризъм и на двете общности. Ако се констатира различен случай, това е феномен, който заслужава да бъде изследван много подробно и то на място.

8. Лични впечатления на рецензента за кандидата и други данни, непосочени в предхождащите точки

Познавам кандидата като креативен и кооперативен колега, притежаващ продуктивна енергия, която се проявява силно не само в областта на научно-изследователската работа, но и в много други области.

След 2000 г. до днес тя участва в 10 международни и национални проекти.

Активна е експертната и консултанска дейност: в Министерство на труда и социалната политика, в Европейска комисия, в Европейска фондация за подобряване условията на живот и труд, в Световната банка, в Балкански институт по труда и социалната политика, в Германско дружество за техническо сътрудничество.

9. Мотивирано и ясно формулирано заключение

След запознаване с представените за конкурса материали и научни трудове и анализ на тяхната значимост и на съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси давам своята **категорично положителна** оценка и **препоръчам** на Научния съвет на Института за изследване на обществата и знанието към Българска академия на науките да присъди **академичната длъжност “доцент” по социология от професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата** на главен асистент д-р Румяна Русева Желева.

10 ноември 2013 г.

Подпис:

Проф. Таня Неделчева